ZASTARJELOST POTRAŽIVANJA KROZ SUDSKU PRAKSU

Miftar Kalač

Ministarstvo unutrašnjih poslova - Uprava policije
Rožaje, Crna Gora
mikik@t-com.me

Apstrakt

U ovom radu autor analizira zastarjelost potraživanja u sudskoj praksi, sa posebnim osvrtom na potraživanja koja nijesu obuhvaćena Zakonom o obligacionim odnosima, a imajući u vidu opšta važenja rokova iz istog zakona. Osnovni cilj zastarjelosti je zaštita pravne sigurnosti koja bi bila ugrožena ako bi jedno dugo neosporavano stanje bilo napadnuto tužbenim zahtjevom. U ovom radu akcenat će biti stavljen na zastarjelost potraživanja koja nijesu definisana posebnim zakonskim rokovima, kroz praksu suda u Crnoj Gori, uz analizu zakonom definisanih posebnih i opštih rokova zastarjelosti.

Ključne riječi: zastarjelost, pojam zastarjelosti, vrijeme zastarjelosti, rokovi zastarjelosti, uslovi zastarjelosti samog prava, uslovi zastarjelosti štete prouzrokovane krivičnim djelom, prekid i zastoj zastarijevanja i zastarjelost u sudskoj praksi.

OBSOLESCENCE OF CLAIMS IN JUDICIAL PRACTICE

Abstract

In this paper, the author analyzes the obsolete claims in court practice, with particular reference to claims that are not covered by the Law on obligations, having in mind the general validity of the deadlines in the same law. The main goal of obsolescence is the protection of legal security that would be endangered if state that has not been contested for a long time was attacked by a lawsuit. In this paper, the accent will be placed on the obsolescence of receivables that are not defined by specific deadlines of the provisions of the law, through the practice of the court in Montenegro, with the analysis of the statutory defining and general limitation periods of statute.

Keywords: obsolescence, term of obsolescence, time of obsolescence, deadlines for obsolescence, conditions of statute of limitations of the justice itself, conditions of obsolescence of damage caused by a criminal offense, interruption and delay of obsolescence and obsolete in court practice.

JEL codes: H20

UVOD

Kako bi zadovoljili principe pravde i pravičnosti u pravnom sistemu uvedena su zakonska pravila, kojim je propisano da se prava mogu ostvariti prinudnim putem preko sudskih organa isključivo u određenom vremenskom roku koji je zakonom određen, a taj rok je vrijeme zastarjelosti potraživanja. Nakon tog roka potraživanja obaveza od dužnika ne može se zakonski ostvariti, tj. gasi se mogućnost da se to pravo

ostvari prinudnim putem, ali pravo i dalje postoji, doduše više ne kao građanska obligacija koju je moguće ostvariti putem suda, već kao naturalna koju je moguće ostvariti jedino ukoliko druga strana dobrovoljno ispuni svoju obavezu, jer se ono ne gasi već postaje neutuživo. Kada dužnik ispuni potraživanu obavezu prema povjeriocu koja je zastarjela, nema pravo da traži povraćaj iste i ako nije znao da je njegova obaveza zastarjela. Obzirom da se zastarjelost vezuje za rok vremenskog važenja, da bi to vrijeme koje protekne bilo pravna činjenica, potrebno je postojanje određenog pravnog pravila koje predviđa vremenski rok važenja kao uzrok nastanka, promjene ili prestanka određenog pravnog odnosa. Institut "Zastarjelost" propisana je zakonom [1] koji predviđa pravila o zastarijevanju, gdje prolazak određenog vremenskog roka utiče na ostvarivanje pojedinih pravnih odnosa. U ovom radu autor želi dati doprinos kroz analizu zastarjelosti potraživanja, posebno onih potraživanja koja nijesu obuhvaćena zakonom, imajući u vidu opšta važenja rokova iz istog zakona, ali i zastarjelost potraživanja koja su definisana drugim zakonima kroz praksu sudskih organa u Crnoj Gori, sa ciljem da se potvrdi da zastarjelost kao institut koji je bio zastupljen još u rimskom pravu, predstavlja važan institut zaštite pravnog sistema sa jedne strane, a isto tako daje pravo povjeriocu sa druge strane da ostvari svoje pravo u određenom vremenskom roku, te da se dođe do definicije šta uopšte u pravu znači zastarjelost i za koja se predviđa.

POJAM ZASTARJELOSTI

Pravo da se zahtijeva ispunjenje određene obaveze potraživanja prestaje kada nastupi zastarjelost tog potraživanja. Zastarjelost potraživanja je institut u pravnom sistemu koji znači prestanak ili gubitak određenog prava, koje povjerilac nije zbog svog pasivnog držanja prema tom pravu u predviđenom zakonskom roku ostvario, tako da povjerilac gubi zaštitu tog prava ako dužnik izrazi volju da se koristi pravom koje za njega nastaje zbog pasivnog držanja povjerioca. Protekom određenog vremena određena prava prestaju dok druga nastaju uticajem vremena na pravo, a to znači da do zastarjelosti dolazi protekom zakonom utvrđenih rokova nakon čega povjerilac gubi pravo, tj. gubi mogućnost realizacije prava preko nadležnih organa, a koje je do tada mogao ostvariti. Zastarjelost podrazumijeva pojavu kada imalac prava(povjerilac) u određenom vremenskom roku ne zahtijeva izvršenje svog prava, usled čega on gubi zakonsko ovlaštenje za mogućnost njegovog ostvarenja prinudnim putem. Dakle, zastarjelost znači prestanak prava povjerioca, da po proteku određenog roka, prinudnim putem preko nadležnog organa zahtijeva da dužnik izvrši svoju obavezu. Obzirom da nemarni povjerilac gubi pravo na prinudno ostvarivanje prava u tom slučaju, zastarjelost je pored prava koje daje povjeriocu u predviđenom roku i svojevrsan vid sankcije za nemarnog povjerioca koji svoje pravo nije realizovao u vremenu kada je mogao tj. u predviđenom roku koji je propisan zakonom, pa tada nema ni obaveze dužnika da po proteku zastarnog roka ispuni svoju obavezu, tj. nastupanjem zastarjelosti tuženi više nije zakonski obavezan da ispuni svoju obavezu. Zastarjelost potraživanja je opšti način prestanka obligacije. Sva obligaciona prava su relativna i zastarijevaju nakon nastupanja zastarjeloti tj. prestaju, dok stvarna kao apsolutna prava [9, str. 27] ne zastarijevaju, zato zastarjelost ima veliki značaj u

obligacionom i u pravu uopšte. Odredbe zakona koje regulišu pitanja koja se tiču zastarjelosti su imperativnog karaktera, te dosljedno tome stranke ne mogu da mijenjaju roкове zastarjelosti, tj. ne mogu da ih produžuju ili skraćuju.

SMISAO I CILJ ZASTARJELOSTI

Kao što je rečeno korijeni zastarjelosti potiču još iz rimskog doba, odakle su preneseni i ugrađeni u pravni sistem savremene države, jer da u zakonodavstvu nema instituta zastarjelosti, pravni sistem države bi bio ozbiljno ugrožen i sudovi bi bili opterećeni stalnim zahtjevima od strane građana, koje sud zbog velike opterećenosti ne bi uspijevao riješiti. Zato je u savremenim pravnim sistemima zastarjelost propisana zakonom kojim su jasno definisani svi uslovi, a da bi došlo do zastarijevanja određenog potraživanja svi uslovi koji su propisani moraju biti ispunjeni. Svrha i cilj zastarijevanja je obezbjeđenje pravne sigurnosti u pravnom sistemu koju je moguće ugroziti ukoliko bi određeno stanje koje nije duži period osporavano bilo tužbom napadnuto [4]. Pravo koje se zasniva u vrijeme koje daleko leži u prošlosti, nije ni nastalo ili je prestalo. Takođe, cilj zastarjelosti je da se sa jedne strane zaštiti dužnik, a sa druge strane da bi se zaštitio povjerilac jer mu je dat rok u kojem on može ostvariti svoje pravo kroz određeni vremenski period, ako se u tom periodu ne pojave određene subjektivne ili objektivne prepreke zbog kojih bi se njegovo pravo eventualno produžilo. Putem zastarjelosti ostvaruje se svrha i cilj njegove primjene i postojanosti, te se na taj način postiže stabilnost i sigurnost pravnih odnosa, pravilno, efikasno i ekonomično funkcionisanje pravnog sistema, a sa druge strane zastarjelost obavezuje povjerioce da ukoliko žele da ostvare svoje pravo nesmiju biti nemarni, jer zakon neće tolerisati njihovu nemarnost. Kada u pravnom sistemu ne bi imalo instituta zastarjelosti bila bi anarhija u pravnom sistemu i vladala bi opšta nesigurnost.

OPŠTE ZAKONSKE ODREDBE ZASTARJELOSTI

Dakle, prema opštim odredbama zakona nastankom zastarjelosti, pravo koje je povjerilac mogao zahtijevati od dužnika tada prestaje [1, član 369, stav 1, tačka 1 i 2]. Pri tome, gubljenje zahtjeva ne nastaje po automatizmu kada istekne zakonski rok zastarjelosti, već samo onda kada se dužnik pred sudom na istu pozove i istakne prigovor zastarjelosti, jer obaveza suda nije da prati kada je nastupila zastarjelost određenog prava. Zastarjelost počinje da teče od prvog dana, nakon dana kada je povjerilac imao pravo da zahtijeva ispunjenje obaveze, ukoliko zakonom to nije propisano na drugačiji način. U slučaju kada se obaveza sastoji u tome, da se nešto ne realizuje ili ne ispoštuje, zastarjelost počinje da teče prvog dana nakon dana kada je dužnik postupio suprotno obavezi. Kada istekne poslednji dan zakonom predviđenog roka nastupa zastarjelost. Vremenom zastarjelosti računa se i vrijeme koje je proteklo u korist prethodnika dužnika. Rok zastarjelosti se ne može promijeniti suprotno zakonskom roku. Takođe, pravno se ne može odrediti da zastarjelost ne teče za određeno vrijeme. Dužnik ne može da se odrekne zastarjelosti prije proteka roka, a ukoliko to želi, dužnik se može odreći zastarjelosti prije isteka roka pisanim

priznanjem. Dejstvo zastarjele obaveze podrazumijeva, kada dužnik nema pravo da zahtijeva da mu se vrati ono što je dao i u onim slučajevima kada nije znao da je obaveza koju je on dugovao zastarjela. Potraživanje koje je obezbijedeno zalogom ili hipotekom povjerilac može namiriti samo iz predmetne stvari, ako je njegovo pravo upisano u javnoj knjizi ili ako je u njegovim rukama. Iz opterećene tj. predmetne stvari, ne mogu se namiriti potraživanja kamata i dr. povremenih davanja. Potraživanja kamata, plodova, troškova, kazne koja je ugovorena, tj. sporedna potraživanja zastarijevaju kad zastari glavno potraživanje. Ne mogu se primjenjivati pravila o zastarijevanju kada su zakonom određeni vremenski rokovi kojim je određeno kada treba da se preduzme tj. izvrši određena radnja ili da se podnese zahtjev za tužbu, sa upozorenjem da će se određeno pravo ugasiti ako se ne ispoštuju zakonski rokovi [1, član 370-379] .

ROKOVI ZASTARJELOSTI

Istekom zakonom utvrđenog vremenskog roka u okviru kojeg nije korišćeno pravo, dolazi do zastarijevanja tog prava. Rokovi su takođe imperativne prirode i stranke ih ne mogu mijenjati. Zastarjelost se može podijeliti na opšte i posebne rokove. Opšti rok jeste onaj u kome zastarijevaju sva prava, osim ukoliko za neka prava nijesu predviđeni posebni kraći ili duži rokovi zastarjelosti. Opšti rok po pravilu iznosi deset godina. Posebni rokovi zastarjelosti su kraći od opštih rokova prema zakonskim pravilima i obično iznose od jedne do pet godina, dok zakonom mogu biti definisani i duži rokovi. Opšti rok zastarjelosti po pravilu je definisan tj. određen isključivo Zakonom o obligacionim odnosima. Prekluzivni rokovi su oni rokovi koji su izričito propisani zakonom i u okviru kojih se mogu steći određena prava ali i po čijem se isteku neko pravo gubi. To bi značilo, da ukoliko neko sudu podnese tužbu neblagovremeno(a posebnim propisima je određen rok u kojem se mora podnijeti tužba), da će po isteku tzv. prekluzivnog roka tužba rješenjem suda biti odbačena. Međutim, kako na ove rokove sud nije dužan da pazi po službenoj dužnosti, već se sud obazire tek po prigovoru stranke tj. dužnika u tom postupku, neophodno je do zaključenja glavne rasprave da se istakne prigovor zastarjelosti, kako bi sud odbio tužbeni zahtjev po osnovu zastarjelosti potraživanja. Dakle, rokovi zastarijevanja su određeni, a vrijeme zastarijevanja je najvažnije pitanje u vezi zastarjelosti potraživanja. U rimskom pravu rokovi zastarjelosti iznosili su i do četrdeset godina, a Justinijanovo pravo je uvelo i prekid i zastoj zastarjelosti [5, str. 405].

ROKOVI ZASTARJELOSTI PREMA ZAKONSKIM ODREDBAMA

Opšti rok za zastarjelosti iznosi 10 godina [1, član 380], a prema daljim odredbama zakona obuhvaćeni su posebni rokovi. Potraživanja koja dopijevaju godišnje ili u kraćim vremenskim razmacima tj. povremena potraživanja, bez obzira da li su povremena potraživanja kamata ili su povremena potraživanja kojim se iscrpljuje samo pravo, zastarijevaju nakon tri godine poslije dospelosti svakog pojedinačnog davanja. Isto pravilo važi za anuitete kojim se u jednakim iznosima otplaćuje glavnica i za kamate, ali ovo pravilo ne važi za otplate koje se vrše u obrocima kao ni za druga djelimična ispunjenja. Samo pravo iz koga se crpe povremena potraživanja, zastarijeva

poslije pet godina, nakon dospelosti poslednjeg neispunjenog potraživanja od kada dužnik više nije ispunjavao ovaveze, tako da nastupanjem zastarjelosti samog prava povjeriocu prestaje pravo kako na buduća povremena potraživanja tako i na povremena potraživanja koja su dospjela prije zastarjelosti, a pravo koje je određeno zakonom ne može da zastari. O uslovima zastarjelosti samog prava u ovom radu biće prikazano posebno pojašnjenje. Potraživanja u privredi iz ugovora pravnih lica i potraživanja naknade koja su u vezi sa takvim ugovorima tj. međusobna potraživanja iz ugovora o privredi zastarijevaju nakon tri godine i zastarijevanje teče za svaku isporuku posebno. Potraživanje koje se plaća povremeno ili u određenom iznosu tj. potraživanje zakupine zastarijeva nakon tri godine. Naknada za prouzrokovanu štetu zastarijeva nakon tri godine od momenta kada je oštećeno lice saznalo za štetu i za osobu koja je štetu učinila, a zakonom je određeno da ovo potraživanje svakako zastarijeva nakon pet godina od nastanka štete, a ako je ovo potraživanje proisteklo iz povrede obaveze koja je ugovorena, zastarijeva shodno toj obavezi. Ako je šteta nastala polnom zloupotrebom maloljetnog lica zastarijeva nakon petnaest godina po sticanju punoljetstva oštećenog. Šteta koja je prouzrokovana izvršenjem krivičnog djela zastarijeva kada zastari krivično gonjenje za to krivično djelo ako je za to djelo predviđen duži rok zastarjelosti, a u slučaju prekida i zastoja zastarijevanja krivičnog gonjenja dolazi i do prekida i zastoja zahtjeva za naknadu štete, o čemu će u radu biti prikazano posebno pojašnjenje. Šteta koja je prouzrokovana korupcijom u skladu sa zakonom zastarijeva nakon pet godina od vremena kada je oštećeni saznao za štetu i za počinioca štete, a svakako zastarijeva u roku od petnaest godina od kada je djelo korupcije učinjeno. Zastarijevaju za dvije godine sva potraživanja koja se odnose na vodu, plin, električnu i toplotnu energiju, dimničarske usluge i održavanje čistoće, a u slučajevima kada je isporuka ovih vrsta vršena za potrebe domaćinstva, zatim potraživanja koja se odnose na televizijski prijemnik, poštu, telegraf, telefon, radio-stanice, radio-televizijske stanice za upotrebu radio-prijemnika i telefona, te druga potraživanja koja se naplaćuju tromjesečnim ili kraćim rokovima. Isto tako za dvije godine zastarijevaju i potraživanja od vlasnika posebnih djelova stambenih zgrada za usluge koje se odnose na upravljanje, zatim za pretplatu na povremene publikacije i druga potraživanja koja se plaćaju tromjesečno ili u manjim rokovima, kada zastarijevanje teče i ako su usluge ili isporuke produžene. Potraživanja koja su određena na osnovu pravosnažne sudske odluke ili odluke drugog organa koji je nadležan kao i za potraživanja za koja zakon definiše kraći rok zastarjelosti koja su obuhvaćena sudskom odlukom, zastarijevaju nakon deset godina. Potraživanja koja se odnose na ugovornike osiguranja ili trećeg lica iz životnog osiguranja zastarijevaju nakon pet godina, dok iz drugih tj. ostalih ugovora o osiguranju zastarijevaju za tri godine kada zastarijevanje počinje da teče prvog dana naredne godine, izuzev u slučaju kada povjerilac iznese činjenice i dokaze da nije znao da se osigurani slučaj dogodio, tada zastarijevanje počinje teći od dana kada je povjerilac saznao, a u svakom slučaju potraživanje kod životnih osiguranja zastarijeva nakon deset godina, a kod ostalih osiguranja nakon pet godina. Ako se radi o osiguravačima po ugovoru o osiguranju, potraživanja zastarijevaju nakon tri godine. U slučajevima osiguranja od odgovornosti trećeg lica ako oštećeni zahtijeva naknadu ili je dobije od njega tada zastarijevanje osiguranikovog zahtjeva ka osiguravaču teče od dana kada je sudskim putem oštećeni tražio naknadu, tj. kada ga je osigurnik obeštetio. Ako je u pitanju

neposredni zahtjev oštećenog trećeg lica ka osiguravaču, tada zastarijeva za isto vrijeme kao i u slučaju prema osiguraniku odgovornom za štetu. Za potraživanje koje pripada trećem licu osiguravača, a koje je odgovorno za nastupanje osiguranog slučaja, zastarijevanje teče isto kada i zastarijevanje potraživanja osiguranika ka tom licu, a navršava se u istovjetnom roku [1, član 381-390].

USLOVI ZASTARJELOSTI SAMOG PRAVA

Zastarjelost samog prava se vezuje za povremena potraživanja. Dakle, kada govorimo o povremenim potraživanjima i samom pravu iz koga proističu povremena potraživanja treba napraviti razliku između ova dva pojma. Kada nastupi zastarjelost samog prava tada nastupa i zastarjelost svih povremenih potraživanja koja se crpe iz samog prava, tj. svih potraživanja do tada i poslije toga. Povremena potraživanja zastarijevaju u roku od tri godine od dospijlosti svakog pojedinačnog davanja, a da bi se ovo pravilo primjenilo neophodno je ispuniti sledeće uslove kod povremenih potraživanja, koja će biti pomenuta kako bi bilo ukazano na razliku između povremenih potraživanja i samog prava. Prvi da je riječ o povremenom davanju, drugi da povremena davanja dospijevaju u vremenskim razmacima koja ne mogu biti duža od jedne godine i treći uslov je da se takvim davanjem u potpunosti izvrši ispunjenje obaveze a ne djelimično ispunjenje obaveze [8, str. 437]. Takođe nebitno je jesu li u pitanju sporedna potraživanja-ugvorene kamate [7, str. 141], ili su u pitanju povremena potraživanja-kredit, kada se iscrpljuje samo pravo. Prema zakonu, zastarjelost samog prava nastupa nakon pet godina, računajući od kada je dospjelo najstarije neispunjeno potraživanje, nakon čega dužnik više nije ispunjavao svoje obaveze tj. nije vršio davanja, pa tako povjerilac dolazi u situaciju da gubi pravo kako na buduća povremena potraživanja tako i na ona koja su dospjela prije ove zastarjelosti. Dakle, da bi došlo do zastarijevanja samog prava neophodno je da se ispuni uslov, a to je da prođe petogodišnji rok od dospijlosti najstarijeg potraživanja koje nije ispunjeno od strane dužnika. To znači da rok zastarjelosti samog prava počinje da teče od dana dospijlosti zadnjeg nerealizovanog davanja, a nastupa kada prođe rok od pet godina, s tim da tokom tog vremenskog roka ne dođe do prekida ili zastoja zastarijevanja. Primjer za zastarjelost samog prava je zastarjelost kod kreditnih ugovora, kada se po proteku roka zastarijevanja samog prava od dana kada nije plaćen zadnji anuitet gasi tj. prestaje pravo povjerioca na ukupno potraživanje, pa u tom slučaju dolazi do zastarijevanja samog prava. Zastarijevanje samog prava biće prikazano i na primjeru koji slijedi u ovom radu kroz praksu suda. Pravilo zastarjelosti samog prava važi isključivo za prava koja zastarijevaju, tj. ne može se primjenjivati na prava koja ne zastarijevaju, a koja su određena zakonom.

USLOVI ZASTARIJEVANJA NAKNADE ŠTETE PROUZROKOVANE KRIVIČNIM DJELOM

U slučajevima kada je šteta prouzrokovana krivičnim djelom, predviđen je duži rok zastarjelosti. Te dosljedno tome zahtjev povjerioca za naknadu štete prema odgovornom licu zastarijeva protekom određenog vremena, a koje je potrebno da

dođe do zastarjelosti krivičnog gonjenja, a ne kada istekne rok potraživanja za naknadu štete. Kada dođe do prekida zastarijevanja krivičnog gonjenja, istovremeno dolazi i do prekida zastarijevanja za naknadu štete, to takođe važi i za zastoj zastarijevanja. Kroz praksu se kao upitno pitanje javlja, da li prekid odnosno zastoj zastarijevanja krivičnog gonjenja povlači prekid odnosno zastoj zastarijevanja za naknadu štete samo u onim slučajevima kada je rok zastarijevanja krivičnog gonjenja duži od roka zastarijevanja potraživanja za naknadu štete, ili u onim slučajevima kada je rok zastarijevanja krivičnog gonjenja isti ili kraći od roka zastarijevanja za potraživanja za naknadu štete, te kako se u praksi uvijek po pravilu gleda ono što je povoljnije za oštećenog, prekid, odnosno zastoj zastarjelosti, povlači prekid, odnosno zastoj zastarjelosti potraživanja u oba slučaja. Po pravilu što je teže krivično djelo duži je i rok zastarijevanja za to djelo. Svakim zastojem vremenski rok zastarjelosti se produžava, a svakim prekidom rok zastarjelosti počinje da teče iz početka, pa tako u nekim slučajevima do zastarjelosti ne bi nikada došlo da ne postoji institut apsolutne zastarjelosti. Kada je u pitanju krivično gonjenje postoje dvije vrste zastarjelosti i to realitivna i apsolutna zastarjelost, a sa stanovišta njihovog procesnopravnog dejstva između njih nema razlike, jer oba oblika sprečavaju započinjanje krivičnog postupka [6, str. 12]. Apsolutna zastarjelost nastupa u svakom slučaju kada protekne dvostruki rok koji je propisan zakonom za zastarijevanje krivičnog gonjenja, tako da kada protekne taj rok postupak se više ne može pokrenuti, te u ovom slučaju prekid i zastoj zastarijevanja nemaju dejstvo. Dakle, da bi se primijenila zakonska pravila kada je u pitanju zahtjev za naknadu štete (duži rok zastarijevanja) prouzrokovane krivičnim djelom, moraju se ispuniti dva uslova. Prvi uslov koji mora biti ispunjen jeste, da je šteta nastala kao posledica krivičnog djela koje je zakonski propisano kao takvo i drugi uslov je, da je presudom krivičnog suda koja je postala pravosnažna potvrđeno odnosno utvrđeno postojanje krivičnog djela. Te dosljedno tome, postojanje krivičnog djela isključivo se može utvrđivati u krivičnom postupku donošenjem krivične presude (konačno osuđujuća pravosnažna presuda), a ako nijesu ispunjena pomenuta dva uslova ne može se primijeniti ovo pravilo (duži rok zastarijevanja). Na primjer, u slučaju kada je zastarjelo krivično gonjenje, krivična prijava od strane nadležnog tužioca biće odbačena, isto tako ako se u krivičnom postupku ne dokaže postojanje krivičnog djela, zastarjelost naknade štete nastupiće istekom roka koji je propisan za potraživanje naknade štete koja nije prouzokovana krivičnim djelom, što će biti prikazano na primjeru u radu, a kroz praksu suda. Rokovi zastarjelosti i apsolutna zastarjelost krivičnog gonjenja propisani su Krivičnim zakonikom i oni su različiti za određena krivična djela [2, član 124-125].

KADA DOLAZI DO ZASTOJA ZASTARIJEVANJA

Kada zbog subjektivnih ili objektivnih razloga dođe do zastoja zastarijevanja, tada zastoj sprečava početak toka zastarjelosti, a iz razloga jer kako početak tako i zastoj zastarijevanja propisani su zakonom, zbog čega vrijeme zastarjelosti neće početi da teče, a ako je već prije zastoja započeto, vrijeme zastarjelosti prestaje da teče. Kada okolnosti koje su izazvale tj. koje su dovele do zastoja zastarijevanja prestanu, rok

zastarjelosti se nastavlja a vrijeme koje je za period zastoja nastalo se računa u zakonom određeni rok zastarjelosti. Uzroci koji dovode do zastoja zastarijevanja mogu biti subjektivni i objektivni, pri čemu su objektivni uzroci (prirodne nepogode, rat i dr.), dok su subjektivni uzroci oni koji su lične prirode, pa je zakonom propisano da se dok traju lični odnosi između određenih lica zabranjuje međusobno utuživanje (bračni drugovi, između djece i roditelja i drugih lica kako je to zakonom definisano). Ne može biti pravno određeno da zastarijevanje ne teče za određeno vrijeme [11].

ZAKONSKE ODREDBE ZASTOJA ZASTARIJEVANJA

Zakonom je definisano u kojim slučajevima dolazi do zastoja zastarijevanja. Kada govorimo o potraživanjima između određenih lica, zastarijevanje neće početi da teče između roditelja i djece dok traje roditeljsko pravo, zatim između osoba koje su u braku i koje su u vanbračnoj zajednici dok ta zajednica postoji, između štićenika i njegovog staraoca, kao i organa strateljstva za vrijeme trajanja starateljstva i do polaganja računa. Takođe kod potraživanja određenih lica neće početi da teče zastarijevanje i u slučaju rata, mobilizacije, zbog odsutnosti lica koje je na izvršenju vojne obaveze u ratu, i za potraživanja koja imaju lica koja su zaposlena kod tuđeg domaćinstva prema poslodavcu ili članu njegove porodice koji sa njima žive za vrijeme trajanja takvog radnog odnosa. Kada povjerilac zbog određenih uzroka koji su zakonom propisani nije bio u mogućnosti da sudskim putem zahtijeva ispunjenje svojih potraživanja zastarijevanje tada neće teći, već zastarijevanje počinje da teče tek kada ti uzroci prestanu. U slučajevima kada je zastarijevanje počelo teći prije uzroka zbog kojeg je došlo do zastoja, ono ponovo počinje da teče kad prestane taj uzrok. Vrijeme koje je proteklo prije zastoja zastarijevanja uračunava se u zakonski rok zastarjelosti. Kod potraživanja koja se odnose prema poslovno-nesposobnim licima i od njihove strane, prema maloljetniku i poslovno nesposobnom licu bez obzira da li imaju zakonskog zastupnika ili nemaju zastarijevanje počinje da teče. U slučajevima kada maloljetnik i poslovno nesposobno lice koji nemaju zakonskog zastupnika, zastarjelost potraživanja može tek nastupiti nakon proteka dvije godine od kada su postali poslovno sposobni ili od kada su dobili svog zastupnika. Kada je za zastarjelost određenog potraživanja rok kraći od dvije godine, a povjerilac je maloljetno lice koje nema zastupnika ili neko drugo lice koje je poslovno sposobno i koje nema svoga zastupnika, tada zastarijevanje počinje da teče od onog dana kada je povjerilac postao poslovno sposoban ili od dana dobijanja zastupnika [1, član 391-395].

PREKID ZASTARIJEVANJA

Prekid zastarijevanja podrazumijeva situaciju koja nastaje radnjom povjerioca ili radnjom dužnika, a kao rezultat te radnje tj. rezultat prekida dovodi do toga da se vremenski rok koji je protekao prije prekida zastarijevanja ne može računati u rok koji je zakonom određen za zastarjelost, već rok zastarjelosti u ovom slučaju počinje da teče iznova, a to znači da će kada dođe do uzroka koji izazove prekid zastarijevanja, zastarijevanje početi da teče iznova, a ako je zastarjelost počela prije prekida da teče to vrijeme će propasti. Dakle, kada kod zastarijevanja koje je počelo da teče imamo

situacijau da se to zastarijevanje prekine iz određenih razloka i okolnosti koje su izazvale prekid(kao na npr. podizanjem tužbe od strane povjerioca), tada dolazi do totalnog prekida zastarijevanja, pa u tim slučajevima vrijeme zastarijevanja počinje da teče iznova odnosno od početka, a proteklo vrijeme do prekida zastarijevanja propada tj. ne računa se u zakonski rok zastarjelosti [10]. Te dosljedno tome može se napraviti razlika između zastoja i prekida zastarijevanja, tako da kod zastoja zastarijevanja proteklo vrijeme ne može propasti, a analogno tome kod prekida zastarijevanja proteklo vrijeme propada.

ZAKONSKE ODREDBE PREKIDA ZASTARIJEVANJA

Zakonom je definisano kada dolazi do prekida zastarijevanja. U slučaju priznanja duga do prekida zastarijevanja dolazi kada dužnik prizna svoj dug, a takvo priznanje se može učiniti na način što će dužnik dati izjavu povjeriocu i platiti dug. Zastarijevanje se prekida i u onim slučajevima kada povjerilac podigne tužbu kao i kada preduzme svaku drugu radnju protiv dužnika pred sudskim ili drugim nadležnim organima, sa ciljem utvrđivanja i ostvarivanja potraživanja. Kod odustanaka, odbacivanja ili odbijanja tužbe, ili odustanka od radnje povjerioca, smatra se da nije došlo do nastupanja prekida zastarijevanja. U slučaju kada je tužba povjerioca odbačena zbog nenadležnosti suda, a povjerilac nakon toga ponovo podigne tužbu tada prekid nastupa ponovnim podizanjem tužbe. Takođe isto važi kod pozivanja u zaštitu, prebijanja potraživanja u sporu i u onim slučajevima kad je nadležni organ ili sud prema dužniku uputio da svoje potraživanje koje je prijavio ostvari u parničnom postupku. Kada se poziva dužnik u slučaju prekida zastarijevanja nije dovoljno da povjerilac pozove dužnika usmeno ili pismeno da ispuni obavezu. Nakon prekida, zastarijevanje počinje da teče iznova, dok vrijeme koje je proteklo prije nego što je došlo do prekida ne može se računati u zakonski rok zastarjelosti. Kod zastarijevanja koje je prekinuto priznanjem dužnika, zastarijevanje počinje da teče iznova od dana priznanja. U slučaju kada do prekida zastarijevanja dođe zbog nastanka sudskog spora ili drugog postupka u kojem se zahtijevaju potraživanja, zastarijevanje ponovo počinje da teče iznova danom okončanja spora kako je to zakonom propisano. Ako je prekid zastarijevanja izazvan potraživanjem u stečajnom postupku, zastarijevanje počinje ponovo da teče iznova nakon okončanja tog postupka. Takođe to isto važi i u slučajevima kada je do prekida zastarijevanja došlo nakon podnošenja zahtjeva za prinudno izvršenje. Dakle, u onim slučajevima kada zastarijevanje počne da teče iznova nakon prekida, ono zastarijeva kad protekne zakonski rok koji je određen za zastarijevanje koje je prekinuto. Kada dođe do prekida zastarijevanja priznanjem dugovanja od strane dužnika i dođe do sporazuma između dužnika i povjerioca oko izmjene obaveze, nakon toga novo zastarijevanje potraživanja zastarijeva u vremenskom roku koji je određen za tu zastarjelost, kako je to zakonom definisano [1, član 396-402].

ZASTARJELOST U SUDSKOJ PRAKSI

U narednom dijelu rada biće prikazano kako se institut “Zastarjelost” primjenjuje, kroz praksu suda na sledećim primjerima: „Zastarjelost prava na isplatu otpemnine-

opšti rok zastarjelosti“; „Zastarjelost potraživanja naknade za izuzete nepokretnosti-opšti rok zastarjelosti“; „Zastarjelost samog prava“; „Šteta prouzrokovana krivičnim djelom-primjena dužeg roka zastarjelosti“; i „Pravni stav zastarjelosti po osnovu potraživanja iz rada i po osnovu rada-primjena drugog zakona“, [3].

Zastarjelost prava na isplatu otpremnine - opšti rok zastarjelosti

U pitanju je potraživanje koje predstavlja imovinu koje je novčano i kao takvo podliježe zakonskim pravilima zastarjelosti shodno zakonu koji je tada bio u primjeni, a kojim je definisano da u ovom slučaju zastarjelost nastaje u opštem roku zastarjelosti koji iznosi deset godina. U ovom slučaju tužilja je postavila zahtjev da joj se isplati određeni novčani iznos na ime otpremnine koja je dodijeljena prethodnici tužilje. Sud je utvrdio da tužilji pripada pravo da zahtijeva ispunjenje predmetne obaveze, jer je u pitanju stečeno pravo koje predstavlja imovinu. Shodno navedenom utvrđeno je, da je postojalo pravo tužilje da zahtijeva ispunjenje, ali je tužilja da bi ga ostvarila prema nacionalnom pravu – zakonu, bila dužna da zahtijeva ostvarenje istog u zakonski određenom vremenskom periodu – roku. Dakle, Sud je utvrdio u konkretnom predmetu da je zastarjelost počela da teče od momenta pravosnažnosti rješenja o naslijeđivanju od 1998. godine, a tužilja je zahtjev za isplatu otpremnine podnijela 2012. godine, iz čega je nesumnjivo utvrđeno, uzimajući takođe u obzir da je u odgovoru na predmetnu tužbu istaknut prigovor o zastarjelosti, utvrđeno činjenično stanje u ovom slučaju, da je protekao opšti rok zastarjelosti od deset godina, kao i to da nije bilo prekida i zastoja zastarijevanja tokom vremenskog roka, pa je Sud utvrdio o ovom slučaju da je predmetno potraživanje zastarjelo jer je istekao opšti rok zastarjelosti od deset godina prema odredbama zakona koji važio u to vrijeme. Dakle, i ako stoji imovinsko pravo tužilje - pravo na potraživanje, nije u pitanju bezuslovno pravo, već je za ostvarenje istog potrebno da tužilja kao nosilac prava ispunji određene propisane uslove koji nijesu bili neobjektivni i neopravdani, a koje tužilja u konkretnom slučaju nije ispunila tj. u toku opšteg roka zastarjelosti koji iznosi deset godina, tužilja nije preduzela ni jedan pravni korak u pravcu nadležnih organa, već je svojom pasivnošću prema svojim obavezama izgubila zakonsko pravo na predmetno potraživanje, jer je taj rok protekao, pa je nadležni Sud zahtjev odbio kao neosnovan. Odredbe koje se odnose na zastarjelost potraživanja prema ranije važećem zakonu u ovom slučaju-(Zakon o obligacionim odnosima), predviđene su i novim Zakonom o obligacionim odnosima Crne Gore koji je donijet tokom 2008. godine, tako da bi prema mišljenju Suda i sada u ovom slučaju sud donio sličnu odluku i povodom tužbi drugih u istoj poziciji [3, Presuda Vrhovnog suda Crne Gore, broj 3/16, koja je objavljena u biltenu broj 2/2016].

Zastarjelost potraživanja naknade za izuzete nepokretnosti - opšti rok zastarjelosti

U pitanju je potraživanje naknade za izuzete nepokretnosti i kao takvo podliježe zakonskim pravilima zastarjelosti shodno zakonu koji je tada bio u primjeni, a kojim

je definisano da u ovom slučaju zastarjelost nastaje u opštem roku zastarjelosti koji iznosi deset godina, sa napomenom da zastarjelost počinje da teče prvog dana poslije dana kada je prethodni vlasnik imao pravo da se obrati neposredno nadležnom sudu ili drugom organu radi određivanja pravične naknade. U ovom slučaju tužioci su predali zahtjev za određivanje naknade za zemljište koje je nacionalizovano 1968. godine trećim licima, a da je pravnom prethodniku tužilaca faktički izuzeto iz posjeda 1972. godine i da je istom na osnovu pravosnažne presude iz 1973. godine utvrđeno pravo svojine na dan nacionalizacije, te su njegovi naslednici, a koji su pravni prethodnici tužilaca iz ovog spora imali zakonsko pravo da podnesu tužbu za pravičnu naknadu u opštem zastarnom roku. Međutim tužioci su predlog za određivanje pravične naknade podnijeli nadležnom organu 2002. godine, a rok zastarjelosti je počeo teći pravosnažnom presudom od 1973. godine. Dakle, nakon skoro tri decenije od utvrđenja prava na spornoj imovini i izuzimanja iste iz njihove faktičke državine, u kom vremenskom periodu od tri decenije tužioci nijesu preduzeli ni jedan pravni korak u pravcu nadležnih organa u vezi predmetnog zahtjeva, već su po tom pitanju bili pasivni, iz čega nesporno proizilazi da su imali mogućnost da traže svoje pravo u vezi predmetnog zahtjeva u roku od deset godina (opšti rok zastarjelosti), ali to pravo nijesu iskoristili u periodu kada su ga morali iskoristiti kako se pravno ne bi ugasilo, kako je to slučaj kod ovog spora, iz čega se jasno može zaključiti da je njihov zahtjev zastario, a uzimajući u obzir da nije bilo prekida niti zastoja zastarijevanja. Na ovaj način zakonsko pravo tužioca u predmetnom slučaju se ugasilo, pa je nadležni Sud zahtjev tužilaca odbio kao neosnovan [3, Presuda Vrhovnog suda Crne Gore, broj 312/15, koja je objavljena u biltenu broj 1/2015].

Zastarjelost samog prava

U pitanju je pravo tužioca da traži naknadu štete na na ime dobiti koja je izgubljena, a iz razloga nemogućnosti korišćenja poljoprivrednog zemljišta koje je vraćeno njihovom pravnom prethodniku 1996. godine. Međutim, tuženi svoju obavezu nije ispunio i tužiocima nije dodijelio drugo zemljište, a bio je u obavezi, jer tužioci nijesu mogli da koriste svoje zemljište koje im je vraćeno iz određenih razloga koje je uzrokovao tuženi. Tužioci traže naknadu štete na ime izgubljene dobiti za period od 1996. do 2010. godine, koja se javlja zbog nemogućnosti korišćenja zemljišta koje je tužiocima vraćeno, ali im nije predato u posjed. U ovom slučaju, utvrđeno je da je u pitanju dobit koja se ponavlja iz godine u godinu što ukazuje da je u pitanju šteta sukcesivne prirode. Prema zakonskim pravilima tj. zakonu koji je u to vrijeme bio u primjeni, utvrđeno je da se radi o povremenim potraživanjima koja zastarijevaju nakon tri godine od dospelosti svakog pojedinačnog potraživanja, a za samo pravo iz koga se crpe povremena potraživanja takođe istim zakonom propisano je da zastarijeva nakon pet godina računajući od dospelosti najstarijeg potraživanja, poslije čega više nije vršeno davanje, a kada dođe do zastarijevanja samog prava povjerilac gubi pravo kako na buduća potraživanja tako i na potraživanja koja su dospjela prije ove zastarjelosti. Kao što je pomenuto, tužiocima je rješenjem od 1996. godine izvršen povraćaj poljoprivrednog zemljišta, pa je nadležni Sud zaključio da je od tog vremena počeo teći rok zastare samog prava. Obzirom da su tužioci podnijeli zahtjev za

naknadu štete 2010.godine, iz toga proizilazi da je protekao rok od pet godina, iz čega proizilazi da je došlo do zastare samog prava iz koga proističu potraživanja tužilaca, zbog čega je Sud tužbeni zahtjev u cjelosti odbio kao neosnovan. Te dosljedno tome može se zaključiti da je zakonski rok zastare od pet godina protekao, a koji je počeo teći od dana kada je rješenjem tužiocu vraćeno poljoprivredno zemljište, tako da je zastarjelo samo pravo tužioca da traže naknadu štete u ovom slučaju. Iz svega navedenog se konstatuje, da od navedenog perioda 1996.godine do tužbenog perioda 2010.godine, dužnik tužiocima nije davao nikakva davanja zbog nemogućnosti korišćenja svog zemljišta, pa se može zaključiti da je riječ o zastarijevanju samog prava iz koga se crpe povremena potraživanja, što znači zastarijevašću samog prava zastarjela su sva potraživanja prije isteka roka od pet godina, od 1996 godine kada je počeo teći rok zastarijevanja i poslije isteka tog roka, do podnošenja zahtjeva za naknadu štete tj. do 2010.godine, kako je to i zakonom propisano [3, Presuda Vrhovnog suda Crne Gore, broj 944/13, koja je objavljena u biltenu broj 1/2014].

Šteta prouzrokovana krivičnim djelom - primjena dužeg roka zastarjelosti

Kao što je u radu pomenuto, kada je u pitanju duži rok zastarjelosti koji se primjenjuje kada je šteta prouzrokovana krivičnim djelom, može se isključivo primijeniti samo u slučaju kada je krivično djelo propisano zakonom i kada je u sudskom postupku(krivični postupak) pravosnažnom presudom dokazano da se radi o krivičnom djelu koje je uzrok štete, te prema tome nema mjesta primjeni dužeg roka zastarjelosti u slučajevima kada je krivični postupak obustavljen iz razloga odustanka tužioca od krivičnog gonjenja. U ovom slučaju tužilac se obratio zahtjevom za naknadu štete zbog zadobijenih teških tjelesnih povreda koje je zadobio u saobraćajnoj nezgodi, a koja je prema tužbi tužioca prouzrokovana krivičnim djelom. Prema zakonu koji je bio u primjeni, potraživanje za naknadu štete zastarijevalo je u roku od tri godine od dana kada je oštećeni saznao za štetu i lice koje je prouzokovalo štetu, a kada je šteta prouzrokovana krivičnim djelom a za krivično gonjenje predviđen je duži zastarni rok, zahtjev za naknadu štete prema licu koje je odgovorno zastarijeva kada protekne zakonski rok zastarjelosti krivičnog gonjenja. Dakle u ovom slučaju, Sud je obustavio postupak koji je vođen protiv ostala dva učesnika saobraćajne nezgode, jer je nadležni Tužilac odustao od krivičnog gonjenja, a to znači da je prethodno utvrdio da u konkretnom slučaju nije postojalo izvršenje krivičnog djela koje je zakonom propisano. Dalje utvrđeno je, da je od dana kada je tužilac saznao za štetu i za odgovorno lice do dana kada je tužilac podnio zahtjev za naknadu štete proteklo tri godine, pa je predmetno potraživanje zastarjelo, kao i to da nema mjesta primjeni dužeg roka zastarjelosti, jer se u predmetnom slučaju odustalo od krivičnog gonjenja tj. u krivičnom postupku nije dokazano postojanje krivičnog djela, pa je Sud zahtjev tužioca u ovom slučaju odbacio kao neosnovan. Iz čega se može zaključiti da se primjena dužeg roka zastarjelosti u slučaju kada je navedeno da je šteta prouzrokovana krivičnim djelom, samo može primijeniti u onim slučajevima kada se u krivičnom postupku dokaže postojanje krivičnog djela i to pravosnažnom

osudom [3, Presuda Vrhovnog suda Crne Gore, broj 331/16, koja je objavljena u biltenu broj 2/2016].

Pravni stav zastarjelosti za potraživanja iz rada i po osnovu rada - primjena drugog zakona

Koji se zakon primjenjuje za potraživanja koja su propisana i drugim zakonima, kao u predmetnom slučaju gdje se radi o potraživanjima iz radnih odnosa? Dakle, da li primjenjivati zakonske odredbe Zakona o radu Crne Gore koji se primjenjuje od 2008. godine a prema kojem je odredbom člana 123 izričito određeno da novčana potraživanja iz radnih odnosa ne zastarijevaju, ili se na pomenuta potraživanja primjenjuju zakonske odredbe Zakona o obligacionim odnosima kojim je propisana zastarjelost potraživanja materijalne štete krivicom poslodavca, a za koja potraživanja je određen rok zastarjelosti. U ovom slučaju utvrđeno je da prava zaposlenih koja se odnose na zarade, naknade zarada i na druga primanja po osnovu radnih odnosa kao dio prava i obaveza iz rada i po osnovu rada i da spadaju u novčana potraživanja, te da su način i postupak ovih potraživanja propisana kolektivnim ugovorom, Ugovorom o radu i Zakonom o radu. Dakle, utvrđeno je od nadležnog Suda u ovom slučaju da su navedena potraživanja regulisana propisima o radu koji su pomenuti, te se i zaštita ovih prava sprovodi primjenom odredbi propisa Zakona o radu, a ne opšteg propisa. Te na osnovu iznijetog Sud je zauzeo pravni stav, a to je da zastarjelost navedenih potraživanja, kao i zastarjelost odštetnih zahtjeva zbog neostvarenih osnovnih potraživanja krivicom poslodavca, treba nakon stupanja Zakona o radu koji je u primjeni, cijeniti primjenom odredbi Zakona o radu kao mjerodavnog zakona u ovom slučaju, a ne primjenom zakonskih odredbi o zastarjelosti koje su propisane Zakonom o obligacionim odnosima [3, Pravni stav Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Crne Gore, objavljen u biltenu 1/2016].

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Obradom predmetne teme može se izvesti konstatacija, da je institut „Zastarjelost“ u savremeni pravni sistem uvedena da bi se sistem održao kao takav, jer rukovodeći se principima opšte sigurnosti u savremenom pravnom sistemu nesmije biti potraživanja koja ne zastarijevaju. Zastarjelost ima esencijalnu ulogu u pravu, zato što utiče na pravnu disciplinu sa jedne i opštu pravnu sigurnost sa druge strane svih pravnih subjekata. Zastarjelost sudu daje sigurnost u tome, da se neki predmeti ne mogu čitavu vječnost rješavati na sudu, jer u tom slučaju sud ne bi mogao da postigne da riješi toliko predmeta koji su stari po par i više decenija, a kojih bi sigurno bilo kada ne bi postojao institut zastarjelosti, time bi bila ugrožena opšta sigurnost kako u pravnom sistemu tako i u državi. Zastarjelost obavezuje povjerioca da ukoliko mu je stalo da ostvari svoje pravo prema dužniku, da to pravo može ostvariti, ali u određenom vremenskom roku, a ako mu nije stalo do toga time se dužnik oslobađa obaveze, tako da zastarjelost uopšteno znači gubljenje određenog prava za onoga koji ga je prije

zastarjelosti mogao ostvariti. Korijeni zastarjelosti potiču još iz rimskog privatnog prava, odakle je putem analogije uvedena u pravni sistem u tom vremenu, a dalje se prenosila sve do danas u savremeni pravni sistem. U rimskom pravu zastarjelost je uvedena kako bi se očuvao poredak svojinskih odnosa između feudalaca, zanatlija, slobodnih seljaka i države. Danas se institut zastarjelosti predviđa za sve pravne subjekte, prije svega za pravni sistem kako bi se obezbijedila sigurnost, efikasnost i ekonomičnost pravnog sistema, jer da nema zastarjelosti pravni sistem države ne bi mogao da funkcioniše. Zastarjelost se predviđa i za same građane-povjerioce koji žele da ostvare svoje pravo koje ne mogu ostvariti redovnim putem u redovnom roku i time ih primorava da budu odgovorni i da paze na svoje obaveze, kako bi blagovremeno preduzimali pravne korake u pravcu ostvarivanja svojih prava. Iz svega navedenog generalno se može izvesti zaključak, da je osnovni cilj instituta zastarjelosti očuvanje i stabilnost javnog poretka, te da je institut zastarjelosti predviđen za sve pravne subjekte, društvo i državu, jer da nema instituta zastarjelosti bila bi anarhija u društvu i opšta nesigurnost.

BIBLIOGRAFIJA

1. Zakon o obligacionim odnosima Crne Gore, objavljen u "Službenom listu CG" broj 47/2008, 4/2011 i 22/2017
2. Krivični zakonik Crne Gore, objavljen u "Službenom listu CG" broj 70/2003, 13/2004, 47/2006, 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011, 40/2013, 56/2013, 14/2015 42/2015 58/2015 i 44/2017
3. Bilteni Vrhovnog suda Crne Gore, brojevi 1/2014, 1/2015, 1/2016 i 2/2016. Preuzeto sa sajta:
4. www.sudovi.me
5. Komentar Zakona o obligacionim odnosima „Savremena administracija“, Beograd, 1995
6. Romac, A. (1989) Rimsko pravo, Zagreb
7. Anali pravnog fakulteta u Beogradu, časopis za pravne i društvene nauke, godina 64, 2/2016
8. Ekonomski izazovi, časopis Departmana za ekonomske nauke Internacionalnog Univerziteta u Novom Pazaru, godina 2, broj 7, Novi Pazar, maj 2015
9. Jožef, S. (2007) Obligaciono pravo, Novi Sad
10. Međedović, S. (2011) Stvarno pravo, Novi Pazar
11. Bundalo, T. (2009) Institut zastarjelosti u praksi Okružnog suda Banja Luka. Preuzeto sa sajta:
12. www.rs.cest.gov.ba
13. Jevtić, N. (2016) Rokovi zastarjelosti potraživanja. Preuzeto sa sajta:
14. www.pravniportal.com

RESUME

Non-pecuniary damage in the sense of the Law on Obligations refers to the physical pain, mental pain and fear damaged by the violation of (immaterial) personality rights, financial compensation may be awarded only when the consequences of that violation

were manifested in one of the forms of non-pecuniary damage. When some of the forms of non-material damage are incurred, the injured monetary compensation may be awarded only when the severity and duration of the pain and fear or other circumstances of the case justify this in order to establish a disturbed psychic balance in the injured party, since a fair compensation is awarded to the injured party in order to allow it that by means of it, he would gain some satisfaction and that in this way the psychological emotional balance would be disturbed.

The reimbursement of non-pecuniary damage is a satisfaction given to the injured person for the damage he suffered on some of his intangible property. The fee may be expressed in cash, but there is also non-monetary compensation of non-pecuniary damage. The provision of Article 200 of the Law on Obligations relates to the right to a fair compensation of non-pecuniary damage for the suffered: physical pain, mental illness due to reduced life activity, disability, injury of reputation or honor, violation of full freedom due to death or severe disability of a close person. The right to unofficial correction of non-pecuniary damage can be by publishing a judgment or correction, but also public apology or public remorse for non-pecuniary damage caused to a particular person. From the case-law it can be concluded that in each case the court analyzed the intensity of the violation of the rights of the personality, but also the consequences that are the product of that violation. If there was a harmful consequence resulting from the violation, the court proceeded to cumulate the sanctions, where besides the pecuniary order ordered the execution of a non-monetary form of compensation for non-pecuniary damage, thus achieving the basic goal of non-pecuniary damage, establishing the psychological balance of the injured party as well as removing the harmful consequences that arose from actions.

Continuous activities to change social awareness are necessary to understand the unconstitutionality and unlawfulness of taking actions that violate the rights to life, physical integrity, freedom or other rights of the person. In this sense, it is necessary to act on citizens as well as individuals representing state power in order to prevent certain actions from being prevented before violation of other rights and the occurrence of damage.